3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

4. Черниченко, І., Мацола, А. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282269.

5. Крес Н., Осипенко І. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану в Україні. URL: https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1926.

Гриценко Альона Русланівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Степанова Ганна Миколаївна,
професор кафедри кримінальної юстиції
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

РОЛЬ СУДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВОСУДДЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод

людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

У період дії воєнного стану суди виконують ті самі функції, що й у мирний час: здійснення правосуддя, забезпечення захисту прав і свобод громадян, розгляд кримінальних, адміністративних, цивільних і господарських справ. Проте в умовах війни пріоритет часто надається справам, пов'язаним із державним суверенітетом, національною безпекою, колабораціонізмом, державною зрадою, диверсією тощо.

Серед основних завдань судової системи в умовах воєнного стану:

– забезпечення доступу до правосуддя навіть у зоні бойових дій (по можливості);

– захист прав військовослужбовців, цивільного населення, переселенців;

– участь у реалізації перехідного правосуддя – механізму правового реагування на воєнні злочини та злочини проти людяності [7].

З початком повномасштабної агресії рф проти України у 2022 році держава була змушена внести низку змін у процесуальне законодавство, спрямованих на забезпечення ефективної роботи судів. Серед ключових нововведень:

1. Тимчасове переміщення судів з окупованих або небезпечних територій у безпечні регіони України.

2. Запровадження електронного судочинства, що дозволяє сторонам подавати документи та брати участь у засіданнях віддалено.

3. Надання повноважень військовим адміністраціям щодо забезпечення функціонування судів у регіонах бойових дій.

Ці зміни дозволили зберегти працездатність системи правосуддя навіть в умовах прямої загрози фізичному існуванню судів. Судові установи нерідко стають мішенню для ракетних або артилерійських ударів. Це унеможливлює стабільну роботу та створює загрозу життю працівників судів і учасників процесів. Частина суддів евакуйована або перебуває в зоні бойових дій, інші мобілізовані до Збройних сил України, що призводить до кадрового дефіциту. Через зруйновану інфраструктуру чи окупацію окремих регіонів ускладняється отримання доказів, проведення експертиз, виклик свідків тощо [6].

Згідно зі ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966), кожна особа має право на справедливий і публічний розгляд її справи компетентним, незалежним і безстороннім судом. Це право має зберігатися навіть в умовах надзвичайного стану [5].

Україна як держава-учасник міжнародних договорів (зокрема Європейської конвенції з прав людини) зобов'язана дотримуватися цих стандартів, що створює обов'язок забезпечити роботу незалежного суду навіть в умовах війни [1].

Після завершення бойових дій на судову систему буде покладено важливу функцію: здійснення правосуддя щодо злочинів, скоєних під час війни. Йдеться про розгляд справ щодо воєнних злочинів, геноциду, злочинів проти людяності та притягнення до відповідальності колаборантів.

У цьому контексті особливо важливо забезпечити верховенство права, не допустити політичного тиску на суди та гарантувати незалежність суддів.

Верховний Суд України у своїх рішеннях наголошує на необхідності дотримання принципу верховенства права та забезпечення права на справедливий суд навіть в умовах воєнного стану. Зокрема, у справі № 761/11819/2022 Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду роз'яснив порядок визначення підсудності кримінальних проваджень в умовах воєнного стану [4].

У період дії воєнного стану суди відіграють критичну роль у збереженні стабільності правопорядку, захисті прав громадян, підтримці довіри до держави. Незважаючи на надзвичайні умови, судова система України продовжує функціонувати, демонструючи стійкість та адаптивність.

Проте для ефективного здійснення правосуддя у воєнний час необхідно забезпечити належну безпеку судів та розвивати інструменти електронного правосуддя.

Суди є наріжним каменем правової держави, і навіть у найскладніших умовах вони повинні зберігати свою незалежність, неупередженість та здатність забезпечувати справедливість.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII, URL: https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/389-19#Text.

3. Конституція України від 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

4. Ухвала від 14.07.2022 № 761/11819/2022 Верховний Суд. Касаційний кримінальний суд. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/105234085.

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права людини: прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

6. Давиденко П. О., Уколова В. О., Уколова Є. О. Особливості діяльності судової системи в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал, 12. 2022. С. 168–170.

7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016. № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text.

Демідова Карина Ігорівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Степанова Ганна Миколаївна,
професор кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ЕТИЧНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Сучасна цифровізація правосуддя супроводжується активним впровадженням штучного інтелекту (ШІ) у сферу кримінального судочинства, що відкриває нові можливості для ефективності правозастосування, проте водночас породжує